
BOEKBESPREKINGEN

Agnes Amelink, *De gereformeerden*, Amsterdam: Bert Bakker, 2001, ISBN 90 531 2261 5, € 17,92.
D.Th. Kuiper, *Tussen observatie en participatie. Twee eeuwen gereformeerde en antirevolutionaire wereld in ontwikkelingsperspectief*. Verzamelde opstellen onder redactie van J. de Bruijn, J.G.M. de Bruijn en G.J. Schutte, Hilversum: Verloren, 2002, XI-379 p., ISBN 90 6550 694 2, €35,00.
– Lodewijk Winkeler

Op 13 juni 2002 nam de socioloog D.Th. Kuiper afscheid als hoogleraar aan de Vrije Universiteit. Bij die gelegenheid werd hem de bovenvermelde bundel aangeboden van eigen artikelen, inclusief de tekst van zijn afscheidsrede. Om maar met een detail te beginnen: het omslag komt ongetwijfeld in aanmerking voor een poedelprijs. Een afscheidsbundel mag mat mij betreft wel iets meer waardering uitrusten.

En voor waardering is reden genoeg, want de XI-379 pagina's daartussenin geven een fascinerend beeld. Een beeld van de ontwikkeling van de historische sociologie over het kerkelijk leven in Nederland (en dan met name van de gereformeerden), een beeld van de geschiedenis van de gereformeerde bevolkingsgroep in de afgelopen twee eeuwen, en een beeld van de distantie en het engagement van Kuiper als beoefenaar van het vak. Niet voor niets draagt het boek de titel *Tussen observatie en participatie*, waarbij zijn politieke engagement in de ARP en later het CDA in verschillende artikelen uitdrukkelijk naar voren komt, hetzij in terugblikken op de geschiedenis ervan, hetzij in de evaluatie van de politieke lijn in beide partijen. De bundel bevat een paar boeiende en informatieve bijdragen aan de geschiedenis van de confessionele politiek in Nederland.

Het zwaartepunt van het boek ligt echter in de sociologisch beschouwde ontwikkeling van het gereformeerde volksdeel. De auteur heeft geen geschiedenis gestudeerd, maar politicologie, erkent ruiterlijk geen

historicus te zijn, maar demonstreert dat de sociologie wel degelijk een bijdrage kan leveren aan de geschiedschrijving. Als hem in 2001 door het *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift* gevraagd wordt naar de verhouding tussen kerkgeschiedenis en sociologie (hoofdstuk 20), stelt hij vast dat de historische sociologie, de sociale geschiedenis en de mentaliteitsgeschiedenis sinds 1970 een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de revitalisering van de kerkgeschiedenis. Hoe dat in zijn werk is gegaan, is aan de inhoud van deze bundel, aan het werk van Kuiper zelf dus, goed af te lezen. Wie het precies wil weten leze zijn afscheidsrede (hoofdstuk 21), waarin hij zijn wetenschappelijke ontwikkeling zelf heeft geperiodiseerd en gekarakteriseerd. Twee aspecten zijn daarvoor kenmerkend: in de eerste plaats een visie op zijn vak als een vak waarin de analyse van *ontwikkelingen* centraal staat. Hij sluit niet aan bij de sociologie als statische, statistische weergave en analyse van een momentopname, een doorsnee, een representatieve steekproef, maar veel meer bij de dynamische, cultuursociologische benadering van mensen als Weber en Elias, en ten onzent Thurlings. Vandaar dat hij steeds spreekt over het 'ontwikkelingsperspectief', een term overigens die door de voortdurende herhaling ervan apologetisch gaat aandoen, alsof hij zich ten opzichte van de kerkhistorici in de andere faculteit moet verantwoorden voor zijn sociologische inbreng, en zich wil verdedigen tegen een beeld van de sociologie dat toch sinds pakweg 1970 aanzienlijk is genuanceerd.

Een tweede aspect van Kuipers ontwikkeling is de verbreding van het perspectief, dat sinds eind jaren zestig in de sociologie van kerk en godsdienst heeft plaatsgevonden, een verbreding van de analyse van de interne ontwikkelingen van – in dit geval – het gereformeerde volksdeel, naar een analyse van de ontwikkelingen die dit volksdeel heeft doorgemaakt als onderdeel van een moderniserende samenleving. Deze ontwikkeling is goed waar te nemen bij vergelijking van hoofdstuk 6 ('Over onterving en centrifugaliteit. Historisch-sociologische schets van de ontwikkeling der